

До:

Съвет на Европа

Европейски парламент

Европейска комисия

Съвет на Европейския съюз

Европейски съвет

Европейска народна партия (EPP)

Обнови Европа (Renew)

Група на Зелените/ECA в Европейския парламент (EFA)

Прогресивен Алианс на социалистите и демократите (S&D Group)

Европейска обединена левица (GUE-NLG)

Агенция на ЕС за основните права (FRA)

Европейски омбудсман

Представителство на Европейската комисия в Република България

Европейско гражданско общество / Civil Society Europe (CSE)

Европейска мрежа на националните институции по правата на човека (ENNHRI)

Копие до посолствата в Република България на:

Австрия, Белгия, Хърватия, Република Кипър, Чехия, Дания, Естония, Финландия, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Исландия, Ирландия, Италия, Латвия, Лихтенщайн, Литва, Люксембург, Малта, Нидерландия, Норвегия, Полша, Португалия, Румъния, Словакия, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, Обединеното кралство, САЩ

ОТВОРЕНО ПИСМО

13 септември 2024 г., гр. София

Уважаеми госпожи и господа,

С голяма тревога ние, над 160 граждански организации, алармираме, че демокрацията в България е сериозно застрашена. В рамките на един месец ставаме свидетели на грубо нарушаване на правата на човека и основните демократични ценности от страна на значителна част от народните представители в Народното събрание.

На 7 август 2024 г., със 135 гласа „за“, 33 „против“ и 8 въздържаха се, народните представители приеха промени в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО).

Изменението на чл. 11 (2), т. 3 от ЗПУО гласи следното: „Забранява се пропаганда, популяризиране или подстрекаване по какъвто и да било начин, пряко или косвено, на идеи и възгледи, свързани с нетрадиционната сексуална ориентация и/или определянето на полова идентичност, различна от биологичната, в системата на предучилищното и училищното образование“. Сред правните дефиниции се появява едно от нововъведените понятия „нетрадиционна сексуална ориентация“, което се определя като: „различни от общоприетите и заложените в българската правна традиция схващания за емоционално, романтично, сексуално или чувствено привличане между лица от противоположни полове“.

Тези изменения не адресират системните проблеми в страната, касаещи образователната система, като достъп до качествено и приобщаващо образование на децата. Напротив, те застрашават правата на цяла една българска общност и имат негативно въздействие върху всички останали. Определяме гласуваните на две четения в един ден промени, при липса на обществен дебат, като противоконституционни, неграмотни, неиздържани и неясни от юридическа и семантична гледна точка. Още повече, те насаждат омраза към различието и създават предпоставки за дехуманизиране на всяко човешко същество, смятано за различно по някакъв признак.

Създаването на подобни демагогски закони е пряк път към дискриминация на конкретна група хора, забрана на различното мнение и възможност и за в бъдеще чрез правни средства да се оправдават сегрегация и тормоз. Промените противоречат на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, която гарантира личната свобода и забранява дискриминацията, както и на Хартата на основните права на ЕС, а именно:

- а) правото на човешко достойнство (член 1);
- б) зачитането на личния живот (член 7);
- в) свободата на изразяване (член 11);
- г). право на образование (член 14);
- д) защита от дискриминация (член 21).

Редица граждани, училищни дейци и организации се противопоставиха на промените в ЗПУО, като в момента организират множество протестни действия в страната и чужбина. Само за седмица срещу промените в ЗПУО бяха инициирани редица подписки, подкрепени от близо 10 000 граждани и родители, като сред тях са над 900 учители и директори от всички етапи на образованието. Въпреки обществените призови президентът Румен Радев да наложи вето на промените от 7 август т.г., той подписа указ за тяхното обнародване и влизане в сила.

Паралелно на гласуванията на горепосочените изменения в ЗПУО, народни представители предложиха следващи промени в същия закон, които да скрепят приетите

забрани със санкцията лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност за срок до две години, както и тежки глоби. Народни представители от ПГ на ПП „Има такъв народ“ дори настояват да разпрострат вече приетите забрани в ЗПУО и извън училището с промени в Закона за закрила на детето (ЗЗДет.).

На 14 август 2024 г., по време на съвместно заседание на Комисията по демографската политика, децата и семейството и Комисията за младежта и спорта в Народното събрание, председателствани от ПГ на ПП „Възраждане“, се организира подмяна на дневния ред, като организации настояваха за строго ограничаване на гражданското участие в политическия и социален живот в държавата, на демократичните ценности и подкрепата за най-уязвимите групи - чрез прокарване на т.нар. Закон за „чуждестранните агенти“, по образец на приетото в Руската федерация и в Грузия законодателство. На заседанието имаше и посрещнати с аплодисменти призови за референдум за излизане на Република България от Европейския съюз.

На 10.09.2024 г. група народни представители от ПГ на ПП „Възраждане“ внесоха в Народно събрание Законопроект за регистрация на чуждестранните агенти (Законопроектът), който е насочен срещу гражданските свободи. Всяко едно лице, получило над 1000 лв. с източник от чужбина, с изключение на средства, получени по търговски сделки, хазартни игри или от Европейския съюз, може да се счете за „чуждестранен агент“. Законопроектът дефинира „физически лица, свързани с чуждестранни агенти“ като „учредителите, представляващите и участващите в управлението на организации, определени като чуждестранни агенти, както и собствениците, съдружниците, представляващите и лицата в управителните органи на търговски дружества, определени като чуждестранни агенти, както и получаващите плащания или безвъзмездна материална помощ от лица, определени като чуждестранни агенти с цел финансиране на упражнявана от тях дейност“. Законопроектът предвижда създаването на *de facto* „черен списък“ на чуждестранните агенти, поддържан от Министерство на правосъдието, и нормирането на санкции, налагани в случаите, когато съответните лица, съгласно неясните дефиниции в законопроекта, са пропуснали да заявят вписването си в него.

Опасяваме се, че подобен закон ще бъде използван избирателно срещу гражданските организации, които, особено в кризите от последните години, са на първа линия и подкрепят решаването на най-сложните социални и институционални проблеми, включително борбата с корупцията, защита на най-уязвимите, гаранции за върховенството на правото и защита на гражданските права и свободи. Но най-вече срещу организациите, които са коректив на властта в България като демократична държава и са пречка пред възстановяването на диктатурата от близкото минало.

Приемането на подобен закон не е изолирано явление, а е част от масирана антидемократична дезинформационна кампания, която цели да промени политическия курс на пълна интеграция на България в Европейския съюз.

Опитите такъв закон да бъде приет не се случват за първи път – от влизането си в НС през 2021 г. до днес ПП „Възраждане“ вече два пъти е внасяла подобен законопроект. Предизборната обстановка, с оглед на предстоящите на 27 октомври т.г. предсрочни парламентарни избори и промените в ЗПУО, ни дават повод да смятаме, че сега този закон може да бъде приет в пленарна зала.

Чрез мощно финансирана политическа пропаганда и дезинформация ежедневно се манипулира общественото мнение в България и така се създават антидемократични, антиевропейски настроения, те се канализират в кампании срещу демократичните ценности и правата на човека – с цел откъсване на страната ни от ЕС в дългосрочен план и замяна на демокрацията с авторитарен режим по подобие на този в Руската федерация.

С настоящото писмо се обръщаме към Съвета на Европа, народните представители от парламентарните групи в Европейския съюз, институциите на Съюза, Агенцията за фундаментални права, Европейско гражданско общество, Европейска мрежа на националните институции, както и към посолства, които се позиционират като поддръжници на върховенството на правото, на демокрацията и на европейското развитие на България, като ги призоваваме:

- да се противопоставят остро на всички политики и закони, които отдалечават страната ни от демократичното ни и европейско развитие;
- да предприемат ясни и недвусмислени действия по призоваване за отмяната на вече приетите поправки в ЗПУО;
- да се противопоставят на приемането на споменатия антидемократичен законопроект за „чуждестранните агенти“;
- да заемат отговорна обществена позиция и да прекратят опитите за дискредитиране и ограничаване на дейността на гражданските организации;
- на международно и европейско равнище да бъде даден адекватен отговор на всекидневните дезинформационни атаки срещу гражданския сектор и демократичните ценности в България.

Уважаеми госпожи и господа,

Ние, като представители на организации на гражданското общество с дългосрочно поет ангажимент към всички представени групи и общности в страната ни, изразяваме готовност да продължим да работим за подобряване на образователната, здравната и социалната система чрез законодателни решения, основани на хуманизма и научните данни. Живеем в трудни времена и вярваме, че страната и гражданите имат нужда от ресурсите и далновидността на всички институции при вземането на решения и прилагането на политики, които отстояват общоевропейските ценности.

Демокрацията е тази, която гарантира достоен живот за всички хора, независимо от техните политически или партийни убеждения. Затова и конкретният ни апел към всички вас е да предприемете конкретни действия в подкрепа на демократичното развитие на България, да защитите гражданския сектор и да спомогнете за европейското бъдеще на страната ни.

Приложение

Хронология на събитията

Настоящият документ прави преглед на измененията и допълненията в българския Закон за предучилищното и училищното образование, които забраняват обсъждането на сексуалността в училищата. Документът излага аргументи за това как приетите изменения нарушават конституционните права, права на децата и демократичните

принципи, като предизвикват национална и международна критична реакция и правни опасения.

1. Измененията в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО)

На 7 август 2024 г. със 135 гласа „за“, 33 „против“ и 8 гласа „въздържал се“ народните представители приеха изменения и допълнения в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО). Изменението на чл. 11, ал. 2, т. 3 от ЗПУО гласи следното: „(2) В системата на предучилищното и училищното образование се забраняват действия, свързани с извършване на пропаганда, популяризиране или подстрекаване по какъвто и да е начин, пряко или косвено, на идеи и възгледи, свързани с нетрадиционна сексуална ориентация и/или определяне на полова идентичност, различна от биологичната.“

Сред правните дефиниции се появява и нововъведен термин - „нетрадиционна сексуална ориентация“, който се определя като „различни от общоприетите и заложените в българската правна традиция схващания за емоционално, романтично, сексуално или чувствено привличане между лица от противоположни полове“.

2. Нарушения на Конституцията на Република България

Приетите изменения и допълнения на ЗПУО пряко нарушават Закона за защита от дискриминация и Конституцията на Република България:

- Чл. 39, ал. 1 – Всеки има право да изразява мнение и да го разпространява чрез слово - писмено или устно, чрез звук, изображение или по друг начин.

- Чл. 39 (2) - Това право не може да се използва за накърняване на правата и доброто име на друго и за призоваване към насилствена промяна на конституционно установения ред, към извършване на престъпления, към разпалване на вражда или към насилие над личността.

- Член 41 (1) - Всеки има право да търси, получава и разпространява информация. Осъществяването на това право не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала.

Въпреки обществените протести, петиции и многобройни официални писма и позиции/становища, посочващи рисковете от пряко нарушаване на правата на човека, както и призивите за налагане на вето върху измененията на ЗПУО, адресирани до президента на Република България Румен Радев, измененията бяха подписани като закон с указ за обнародването им и влизането им в сила.

3. Рискове за децата

Това законодателно действие представлява пряко нарушение на правата на децата, посочени в Конвенцията на ООН, която България е подписала. Българският закон нарушава правото на „получаване и разпространяване на информация и идеи от всякакъв вид“, залегнало в член 13, и свързаното с него право на „достъп до информация“, залегнало в член 17. В общ коментар 12 на Комитета по правата на детето се подчертава

още, че достъпът до информация е от съществено значение за децата, за да могат да упражняват правото си да бъдат изслушвани.

Освен това законът нарушава и самото право на образование, което, съгласно член 29 от Конвенцията, следва да бъде насочено към развитието на личността, талантите и умствените и физическите способности на детето до развиване на пълния им потенциал и подготовката му за отговорен живот в свободно общество, в духа на разбирателство, мир, толерантност, равенство между половете и приятелство между всички народи, етнически, национални и религиозни групи.

Българският закон също така противоречи на правото на недискриминация и може да породи сериозни рискове за ЛГБТИ+ децата и семействата, например стигматизация, насилие и тормоз. Тази среда може да доведе до дехуманизиране на цяла група деца и да създаде враждебна образователна и работна среда както за учениците, така и за учителите. Законът ограничава правото на учителите да изразяват мнение и задължението им да отговарят на въпросите и нуждите на децата.

Законът би могъл да застраши учениците, които се разкриват като ЛГБТИ+, да заклейми онези, които задават въпроси за сексуалната ориентация, и да попречи на училищните психолози да се ангажират с тези въпроси, ако подрастващите желаят да ги обсъдят. Законът също така отваря вратата за фалшиви обвинения и „лов на вещици“, като същевременно допринася за свиването на гражданското пространство и ограничаването на правата на всички маргинализирани групи.

4. Опасности за българската демокрация

Проектозаконът за тези изменения заобиколи стандартните процедури за обществени консултации и оценки на въздействието, предвидени в Закона за нормативните актове. Този пропуск е особено обезпокоителен от демократична гледна точка, тъй като не бяха проведени консултации с ключови заинтересовани страни, включително преподаватели, организации на гражданското общество и синдикати. Освен това измененията бяха придвижени бързо през законодателния процес, като двете четения и свързаните с тях обсъждания в Народното събрание бяха проведени в рамките на един ден. Този ускорен график не позволи провеждането на обхватни обсъждания и консултации.

Една от петициите, в която се твърди, че измененията са противоконституционни, неуместни/необосновани, неустойчиви и неясни от правна и граматическа гледна точка, беше инициирана от учител и подписана от повече от 800 други учители в рамките на 5 дни. На 22 август 2024 г. политическа партия „Възраждане“ (местната структура на партията в гр. Варна) оповести публично имената на учителите от Варна, подписали петицията, което позволи публичното им виктимизиране и включване в черен списък, като същевременно призова директорите на училищата да предприемат коригиращи действия. Това е пример за това как измененията на ЗПУО могат да бъдат тълкувани погрешно и как хората и експертите в различни професии като цяло могат да бъдат подложени на репресии, фалшиви и неоснователни обвинения и забрани за изразяване на мнение.

Измененията в закона могат да проправят път и за по-строги мерки. След влизането в сила на закона друга парламентарна група направи ново предложение за изменения на член 348 от ЗПУО: „в случай на нарушение на чл. 11, ал. 2, т. 3 може да се наложи и

лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност за срок до две години“. Целта на това изменение със сигнатура № 50-454-01-73 е да се добави санкционна разпоредба към новоприетия параграф. 3 на чл. 11 от ЗПУО.

5. Реакции на международно равнище

Лидери на международно равнище изразиха своята загриженост. Комисарят по правата на човека на Съвета на Европа Майкъл О'Флаерти призова президента Радев да не подписва закона. Европейската комисия поиска от България разяснения относно приетите изменения в ЗПУО, с които се забранява уж „пропагандата на ЛГБТИ+ в училище“. Това стана ясно от писмо, изпратено от Европейския комисар по въпросите на равенството Хелена Дали до българския министър на образованието и науката Галин Цоков. Отговорът на Министерството на образованието се очаква до края на август 2024 г. Говорителят на Върховния комисариат на ООН по правата на човека Лиз Тросел направи изявление относно анти-ЛГБТИ законодателните промени в България, дълбоко обезпокоена от подписването на законова поправка, забраняваща обсъждането на сексуалната ориентация и половата идентичност в училищата[1].

[1] <https://www.ohchr.org/en/statements/2024/08/comment-un-human-rights-office-spokesperson-liz-throssell-anti-lgbt-legislative>